

Альєнде Ісабель

Біографія

Ісабель Анхеліка Альєнде Льона — чилійська й американська письменниця, журналістка, авторка романів, оповідань, мемуарної та дитячої прози. Народилася 2 серпня 1942 року в Лімі, столиці Перу, у родині чилійських дипломатів. Вона належить до найвідоміших сучасних письменниць Латинської Америки, а її книжки перекладено більш ніж сорока мовами й видано загальним накладом понад вісімдесят мільйонів примірників.

Батько письменниці, Томас Альєнде, був дипломатом і двоюрідним братом майбутнього президента Чилі Сальвадора Альєнде. Після розлучення батьків 1945 року мати повернулася з трьома дітьми до Чилі. Ісабель провела раннє дитинство в будинку діда в Сантьяго, де чула численні родинні історії, спогади про предків і розповіді про незвичайні події. Пізніше цей світ родинної пам'яті, сильних жінок, сімейних таємниць і присутності надприродного стане одним із головних джерел її художньої прози.

У 1953 році мати Ісабель удруге вийшла заміж за дипломата Рамона Уїдобро. Через його роботу родина часто змінювала місце проживання. Майбутня письменниця жила в болівійському Ла-Пасі, а згодом у Бейруті, де навчалася в англійській школі. У 1958 році сім'я повернулася до Чилі. Постійні переїзди дали Альєнде ранній досвід життя між різними культурами й водночас посилили її відчуття належності до Чилі — країни, яка в багатьох книжках постає реальною батьківщиною і створеним пам'яттю міфічним простором.

У 1962 році Ісабель Альєнде одружилася з інженером Мігелем Фріасом. У подружжя народилися двоє дітей: донька Паула та син Ніколас. Упродовж певного часу родина жила в Європі, зокрема в Брюсселі й Женеві, але потім повернулася до Чилі.

Професійний шлях Альєнде розпочався не з художньої літератури, а з журналістики. У 1960–1970-х роках вона працювала на чилійському телебаченні, готувала репортажі, інтерв'ю, гумористичні й суспільно-політичні програми. Вона була співзасновницею та авторкою жіночого журналу Paula, а також працювала редакторкою дитячого журналу Mampato. У своїх матеріалах порушувала питання становища жінок, рівності, родини та суспільних стереотипів. Журналістський досвід навчив її швидко вибудовувати розповідь, уважно слухати людські історії та поєднувати особисті долі з ширшим історичним тлом.

На початку 1970-х років Альєнде писала також п'єси й працювала на телебаченні як ведуча програм гумору та суспільної думки. Її життя різко змінилося після військового перевороту 11 вересня 1973 року, під час якого було повалено уряд президента Сальвадора Альєнде й встановлено диктатуру Аугусто Піночета. У 1975 році через небезпечну політичну ситуацію письменниця разом із чоловіком і дітьми залишила Чилі та оселилася у Венесуелі.

У Каракасі Альєнде працювала в школі та писала колонки для газети El Nacional.

Життя у вигнанні стало для неї складним випробуванням: вона втратила звичне професійне середовище, дім і безпосередній зв'язок із країною, яка залишалася центром її внутрішнього світу. Досвід еміграції згодом визначив важливі теми її творчості — втрату батьківщини, пошук нового дому, політичне насильство, пам'ять і здатність людини починати життя заново. У венесуельській пресі Альєнде працювала до середини 1980-х років.

Початком літературної кар'єри Ісабель Альєнде вважають 8 січня 1981 року. Дізнавшись, що її літній дідусь у Чилі тяжко хворіє, вона почала писати йому листа. Поступово лист перетворився на рукопис великого сімейного роману. Так народився "Дім духів", опублікований іспанською мовою 1982 року.

"Дім духів" розповідає історію кількох поколінь родини Труеба на тлі політичних і суспільних змін у неназваній латиноамериканській країні, що має виразні риси Чилі. У романі родинна хроніка поєднана з історією соціальної нерівності, боротьби за владу, революційних сподівань і військового перевороту. Поряд із реалістичними подіями в житті героїв природно існують передчуття, привиди, телепатія та інші надзвичайні явища.

Поєднання історичної дійсності, родинних переказів і фантастичних елементів зблизило роман із традицією латиноамериканського магічного реалізму. Водночас Альєнде зосередилася на досвіді жінок, які зберігають пам'ять родини, протистоять домашньому й політичному насильству та передають наступним поколінням власні історії. "Дім духів" здобув міжнародний успіх і був екранізований 1993 року режисером Білле Аугустом.

Другий роман письменниці, "Про кохання і тіні", вийшов 1984 року. У центрі твору — журналістка Ірене Бельтран і фотограф Франсіско Леаль, які розслідують зникнення молодої жінки в країні, де діє військова диктатура. Любовна історія поєднується в романі з викриттям державного терору, переслідувань і насильства. Книжка засвідчила, що політична історія Чилі та долі людей, які протистоять репресивному режиму, залишатимуться важливою частиною творчості Альєнде.

Широке визнання здобув також роман "Ева Луна", опублікований 1987 року. Його головна героїня — сирота, яка змалку змушена самотійно знаходити своє місце у світі й поступово відкриває в собі талант оповідачки. Історії стають для Еви способом виживання, пізнання людей і здобуття свободи. Згодом Альєнде видала збірку "Оповідки Еви Луни", у якій вигадана оповідачка переповідає історії кохання, самотності, пристрасті, помсти й людської відваги.

У 1987 році письменниця переїхала до Каліфорнії. Сполучені Штати стали її постійним місцем проживання, хоча Чилі залишалося головним культурним і духовним орієнтиром. За даними офіційної біографії Альєнде, американське громадянство вона отримала 1993 року, зберігши також чилійське. У США письменниця викладала латиноамериканську літературу й творче письмо в кількох університетах і проводила літературні майстерні.

Особливо важливою й трагічною подією в житті Альєнде стала хвороба її доньки

Паули. У 1991 році в двадцятивосьмирічній жінки стався тяжкий напад спадкового захворювання — порфірії, після якого вона впала в кому. Письменниця перебувала біля доньки й почала записувати для неї історію родини та власного життя. Паула померла 1992 року, а створені під час її хвороби записи стали основою книжки "Паула", виданої 1994 року.

"Паула" поєднує мемуари, родинну хроніку, сповідь матері й роздуми про смерть, пам'ять та любов. Альєнде повертається в ній до дитинства, життя в Чилі, військового перевороту, вигнання та початку письменницької кар'єри. Особиста трагедія перетворюється на розповідь про кілька поколінь жінок і про силу пам'яті, здатної зберігати присутність людини після її смерті.

У пам'ять про доньку письменниця заснувала Фундацію Ісабель Альєнде. Організація підтримує проекти, спрямовані на захист прав жінок і дівчат, їхню економічну незалежність, репродуктивні права та свободу від насильства. Фундація надала допомогу більш ніж сотні неприбуткових організацій, переважно в Чилі та Каліфорнії.

Наприкінці 1990-х і на початку 2000-х років Альєнде створила низку історичних романів. "Донька фортуни" розповідає про чилійку Елізу Соммерс, яка в середині XIX століття вирушає до Каліфорнії в часи золотої лихоманки. У романі "Портрет у сепії" історія родини продовжується через життя Аврори дель Вальє, яка намагається відновити втрачені спогади про дитинство. Разом із "Домом духів" ці книжки утворюють широку родинну сагу про кілька поколінь, хоча можуть читатися як самостійні твори.

В історичному романі "Інес душі моєї" Альєнде звернулася до постаті Інес Суарес — іспанської жінки XVI століття, яка брала участь у завоюванні й колонізації Чилі. Письменниця відтворила події ранньої колоніальної історії через жіночий голос, показуючи водночас мужність героїні та жорстокість підкорення корінних народів. Історична проза дала Альєнде можливість повертати жінок до оповідей, у яких традиційна історіографія часто залишала їм лише другорядні ролі.

Письменниця працювала і для молодшої аудиторії. До пригодницької трилогії "Спогади Орла і Ягуара" увійшли романи "Місто чудовиськ", "Королівство Золотого Дракона" та "Ліс пігмеїв". Їхні герої подорожують Амазонією, Гімалаями й Африкою, зустрічаються з різними культурами, захищають природу та протистоять людській жадібності. За цей цикл Альєнде була відзначена літературною премією імені Ганса Крістіана Андерсена.

Важливе місце в доробку авторки посідає автобіографічна й есеїстична проза. У книжці "Моя вигадана країна" вона розмірковує про Чилі, національний характер, еміграцію та власне відчуття батьківщини. "Сума наших днів" продовжує родинну історію після смерті Паули, а "Афродіта" поєднує спогади, рецепти, літературні історії та роздуми про їжу, кохання й чуттєвість. У книжці "Жінки душі моєї" письменниця осмислює власний фемінізм, життя жінок різних поколінь і багаторічну боротьбу за рівність.

У романі "Острів під морем" Альєнде звернулася до історії рабства на Гаїті та революції кінця XVIII століття. "Японський коханець" розповідає про кохання польської єврейки Альми Беласко та японця Ітімея Фукуди на тлі інтернування японців у США під час Другої світової війни. У романі "Там, за зимою" долі трьох мігрантів перетинаються в засніженому Нью-Йорку, а випадкова подія змушує їх зіткнутися з травмами минулого.

Роман "Довга пелюстка моря" присвячений іспанським республіканцям, які після перемоги режиму Франсіско Франко залишили Іспанію й прибули до Чилі на кораблі "Вінніпег". Через життя вигнанців Альєнде знову звернулася до тем еміграції, політичних катастроф, втрати дому та здатності людини створити нову батьківщину. У "Віолеті" історію XX століття розказано через столітнє життя жінки, народженої під час пандемії іспанського грипу й змушеної пережити економічні кризи, політичні перевороти, боротьбу за права жінок та інші суспільні зміни.

Роман "Вітер знає моє ім'я" поєднав історії дітей, розлучених із родинами в різні періоди: під час нацистських переслідувань у Європі та внаслідок сучасної міграційної політики на кордоні Сполучених Штатів. Через паралельні долі героїв письменниці розглядає вимушену міграцію, дитячу самотність, пам'ять і відповідальність дорослих за тих, хто не може захистити себе.

У 2025 році до бібліографії Альєнде додався роман "Моє ім'я Емілія дель Вальє". Його героїня — молода журналістка й письменниця, яка наприкінці XIX століття вирушає із Сан-Франциско до Чилі висвітлювати громадянську війну та водночас шукати правду про власне походження. Книжка продовжила характерну для Альєнде тему жінки, яка всупереч суспільним обмеженням прагне сама розповідати історії й визначати власну долю. Офіційна бібліографія письменниці нині налічує понад тридцять книжок.

Проза Ісабель Альєнде виростає з родинних спогадів, історії Чилі та особистого досвіду вигнання. Її книжки поєднують романтичні й пригодницькі сюжети, політичну історію, психологічну драму, гумор і фантастичні елементи. Особливу увагу письменниця приділяє жінкам, які змушені боротися з патріархальними правилами, насильством, бідністю, війнами та політичними переслідуваннями.

У творах Альєнде історія рідко постає як абстрактна послідовність дат. Вона входить у повсякденне життя, руйнує родини, змушує людей залишати батьківщину й передавати наступним поколінням пам'ять про пережите. Водночас письменниця наголошує на здатності людини відновлюватися після втрат, кохати, створювати нові родинні зв'язки й повертати собі право на власний голос.

Ісабель Альєнде отримала понад шістдесят літературних і громадських відзнак у різних країнах. Серед найважливіших — Національна премія Чилі з літератури, Премія імені Ганса Крістіана Андерсена, Президентська медаль Свободи США та медаль Національного книжкового фонду США за визначний внесок в американську літературу. Вона також удостоєна численних почесних докторських ступенів і є членкинею Американської академії мистецтв і літератури.

Твори Ісабель Альєнде неодноразово переносили на екран і театральну сцену. Крім фільмів "Дім духів" і "Про кохання і тіні", за її книжками створено телевізійні мінісеріали, вистави, мюзикли, опери, балети й радіопостановки. Міжнародний успіх зробив її однією з найбільш читаних іспаномовних письменниць сучасності.

Основними творами Ісабель Альєнде є романи "Дім духів", "Про кохання і тіні", "Ева Луна", "Донька фортуни", "Портрет у сепії", "Інес душі моєї", "Острів під морем", "Японський коханець", "Довга пелюстка моря", "Віолета" та "Вітер знає моє ім'я", збірка "Оповідки Еви Луни", мемуарні книжки "Паула", "Моя вигадана країна" й "Сума наших днів", а також пригодницька трилогія для юних читачів "Спогади Орла і Ягуара". Її творчість поєднала історію Латинської Америки з родинною пам'яттю, жіночим досвідом і вірою в життєву силу людської розповіді.